

Ю. В. Кривицький, кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії, історії та філософії права
Національної академії внутрішніх справ
ORCID: 0000-0002-7063-4725

ПРАВОВА ТА СУДОВА РЕФОРМИ: СИСТЕМНО-КОРЕЛЯЦІЙНИЙ АНАЛІЗ СПІВВІДНОШЕННЯ

У статті здійснено теоретико-методологічне дослідження співвідношення правової та судової реформ у контексті сучасних правових і державних трансформацій. З'ясовано природу судової реформи, визначено її місце в архітектоніці державотворчих процесів і розкрито характер її взаємозв'язку з правовою реформою. Методологічну основу дослідження становлять системний, структурно-функціональний і порівняльно-правовий підходи, застосування яких дало змогу комплексно опрацювати відповідні реформаторські процеси. Проаналізовано наукові підходи до розуміння понять «судова реформа» та «судово-правова реформа», обґрунтовано необхідність їх розмежування за об'єктом, змістом і механізмами здійснення. Доведено, що судово-правова реформа є галузевим проявом правової реформи, зосередженим на нормативному, процесуальному та правозастосовному забезпеченні сфери правосуддя. Встановлено, що правова та судова реформи перебувають у відносинах функціональної кореляції: правова реформа формує нормативні, інституційні та гарантійні передумови перетворення судової влади, тоді як судова реформа виступає сферою практичного втілення, перевірки та коригування правових змін. Обґрунтовано, що цей зв'язок має взаємозумовлений характер, оскільки судова реформа впливає на подальший розвиток правової реформи через судову практику та судову правотворчість. Показано, що судова правотворчість є важливим чинником розвитку права та одним із результатів судової реформи. Отримані результати уточнюють теоретичні засади вивчення реформаторських процесів у сфері правосуддя та можуть бути використані для подальшого наукового осмислення взаємодії правових і судових трансформацій. Зроблено висновок, що правова та судова реформи є взаємопов'язаними, але не тотожними напрямками суспільних перетворень, а ефективність судової реформи значною мірою залежить від системності та узгодженості правової реформи.

Ключові слова: правова реформа, судова реформа, судово-правова реформа, судова влада, правосуддя, судова правотворчість, правова система, державна трансформація.

Yu. V. Kryvytskyi. Law reform and judicial reform: a systemic-correlational analysis of their relationship

The article presents a theoretical and methodological study of the relationship between law reform and judicial reform in the context of contemporary legal and state transformations. The nature of judicial reform is clarified, its place in the architecture of state-building processes is determined, and the character of its interconnection with law reform is revealed. The methodological basis of the study includes systemic, structural-functional, and comparative-legal approaches, the application of which made it possible to comprehensively analyse the relevant reform processes. Scholarly approaches to understanding the concepts of «judicial reform» and «judicial-legal reform» are examined, and the necessity of distinguishing them by object, content, and implementation mechanisms is substantiated. It is proved that judicial-legal reform is a sectoral manifestation of law reform focused on the normative, procedural, and law-enforcement support of the sphere of justice. It is established that law reform and judicial reform are in relations of functional correlation: law reform forms the normative, institutional, and guarantee-based preconditions for the transformation of judicial power, whereas judicial reform serves as a sphere of practical implementation, verification, and adjustment of legal changes. It is substantiated that this relationship is mutually conditioned, since judicial reform influences the further development of law reform through judicial practice and judicial lawmaking. It is shown that judicial lawmaking is an important factor in the development of law and one of the outcomes of judicial reform. The obtained results clarify the theoretical foundations for the study of reform processes in the sphere of justice and may be used for further scholarly understanding of the interaction between legal and judicial transformations. It is concluded that law reform and judicial reform are interconnected but not identical directions of social transformation, while the effectiveness of judicial reform largely depends on the systemic and coordinated implementation of law reform.

Key words: law reform, judicial reform, judicial-legal reform, judicial power, justice, judicial lawmaking, legal system, state transformation.

© Ю. В. Кривицький, 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Постановка проблеми. Сучасний етап правового розвитку та державотворення в Україні супроводжується активізацією реформаторських процесів, серед яких особливе місце посідають права та судова реформи як взаємопов'язані, але не тотожні напрями суспільних перетворень. Реформування судової влади в новітніх умовах уже давно вийшло за межі суто інституційного оновлення (модернізації) судової системи, оскільки охоплює також нормативно-правові, процесуальні, функціональні та організаційні аспекти здійснення правосуддя. Саме тому осмислення природи судової реформи, її місця в системі державних трансформацій та характеру її зв'язку з правовою реформою набуває не лише теоретичного, а й прикладного значення.

Актуальність цієї проблематики зумовлена тим, що у вітчизняній юридичній науці, попри наявність значного масиву праць, і дотепер не вироблено цілісного підходу до розуміння співвідношення правової та судової реформ. Додаткові труднощі спричиняє термінологічна строкатість, за якої поряд із поняттям «судова реформа» використовуються й інші конструкції, зокрема «судово-правова реформа», «реформа судової влади», «реформа судової системи», «реформа системи правосуддя», що нерідко вживаються без належного доктринального розмежування [1, с. 277, 281; 2, с. 3].

Проблемність посилюється й особливостями української практики реформування правосуддя, для якої характерні перманентність, циклічність, незавершеність і нерідко непослідовність трансформаційних кроків. За таких умов судова реформа постає як один із найскладніших векторів сучасного державотворення, а її наукове опрацювання потребує системного аналізу не лише як самостійного різновиду державних перетворень, а й як явища, функціонально пов'язаного з правовою реформою [3, с. 6, 13]. У зв'язку з цим актуалізується потреба в теоретико-методологічному дослідженні співвідношення правової та судової реформ, що дає змогу уточнити їх змістові межі, виявити спільні й відмінні риси, а також розкрити характер їх системної взаємодії в структурі новітніх суспільних і правових перетворень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематика судової та судово-правової реформ не є новою для юридичної науки й активно розробляється в межах загальнотеоретичних і галузевих студій. У фокусі наукової уваги перебувають питання сутності, змісту, цілей, принципів і механізмів реформування судової влади, а також її ролі в системі державних трансформацій. Ідейно-теоретичною основою цієї статті є науковий доробок таких учених, як В.С. Бігун, В.Ф. Бойко, Є.П. Євграфова, В.М. Кампо, Р.А. Крусян, Р.О. Куйбіда, С.В. Кулик, Л.М. Москвич, С.Ю. Обрусна, Я.М. Романюк, В.О. Сердюк, О.З. Хотинська-Нор та ін. Разом із тим, попри значний рівень вивчення окремих аспектів реформування судової влади, проблематика співвідношення правової та судової реформ залишається недостатньо системно дослідженою, що зумовлює необхідність її подальшого теоретико-методологічного пізнання.

Метою статті є з'ясування природи судової реформи, визначення її місця в архітектоніці державних трансформацій і розкриття взаємозв'язку правової та судової реформ. Для її досягнення передбачено вирішення таких завдань: по-перше, охарактеризувати судову реформу як самостійний вектор сучасного державотворення; по-друге, здійснити теоретичне розмежування понять «судова реформа» та «судово-правова реформа»; по-третє, виявити характер системного зв'язку правової та судової реформ і з'ясувати основні прояви їх взаємодії.

Виклад основного матеріалу. Варто зазначити, що вітчизняна юридична наука не оминула проблематику реформування судової влади, запропонувавши низку підходів до визначення поняття «судова реформа», а відтак для подальшого аналізу закономірним є звернення до узагальнених позицій інтерпретації цього суспільного феномена. В енциклопедичних джерелах під судово-правовою реформою в Україні розуміється комплекс заходів законодавчого та організаційно-правового характеру, спрямованих на демократизацію і підвищення якості правосуддя в державі. Принципові засади цієї реформи зафіксовані у схваленій Верховною Радою України 28 квітня 1992 р. Концепції судово-правової реформи в Україні, в якій визначено мету, основні принципи реформи, шляхи вдосконалення структури і діяльності судів, органів розслідування, прокуратури, адвокатури та юстиції, а також етапи розвитку відповідного законодавства [4, с. 717]. Наведена дефініція відтворюється й в інших працях, зокрема з науки державного управління, де судово-правова реформа також пов'язується не лише з реформуванням усєї судової гілки влади і здійсненням усіх видів судочинства, а й зі змінами в організації та діяльності суміжних інститутів [5, с. 181].

Окрім того, наявні й інші точки зору щодо судово-правової реформи, котрі дають змогу глибше розкрити її зміст. Так, судово-правову реформу описують як комплекс системних організаційно-функціональних змін у розбудові правосуддя, правоохоронних органів, адвокатури, нотаріату, системи виконання покарань, здійснення експертизи тощо, а також удосконалення на демократичних засадах процедури досудової підготовки та розгляду судових справ [6, с. 243]. На думку В.О. Сердюк, судово-правова реформа – це реорганізація судової гілки влади в самостійну гілку державної влади, основною метою якої є створення нового механізму діяльності суду, що має відповідати загальносвітовим принципам і стандартам, визначеним у міжнародно-правових документах, ратифікованих Україною в різні історичні періоди [7, с. 59, 167].

Поряд із підходами до розуміння судово-правової реформи в юридичній доктрині простежується й широка палітра поглядів на сутність власне судової реформи, що є принципово важливим для подальшого

розмежування цих понять у теоретико-методологічному аспекті. Початкові загальнотеоретичні дослідження судової реформи нерідко виходили з її широкого уявлення. Згідно з міркуваннями Ю.Д. Дімітрова, судова реформа в контексті правової держави в Україні є життєво необхідною і має бути комплексною, охоплюючи не лише суди, а й органи дізнання, слідства, прокуратури, адвокатури та процесуальне законодавство [8, с. 14]. У такому ж широкому ракурсі В.С. Бігун розглядає судову реформу як вид правової реформи, спрямований на вдосконалення судової системи, зокрема судоустрою та судочинства, з метою поліпшення форм реалізації судової влади для здійснення правосуддя [9, с. 24].

У галузевих юридичних науках судова реформа осмислюється передусім через організаційно-управлінський, інституційний і праксеологічний виміри. Відповідно до позиції С.Ю. Обрусної, судова реформа – це управлінський процес, спрямований на зміни в судовій сфері, пов'язаний із перебудовою всіх інститутів судової системи та її вдосконаленням. Адміністративно-правові засади реформування судової системи вчена характеризує як сукупність адміністративно-правових норм, що визначають основні цінності, принципи, завдання, форми та методи розвитку нормотворчої й розпорядчої діяльності органів державної влади з метою вдосконалення судової системи, оптимізації її внутрішньоорганізаційної діяльності для забезпечення належного виконання покладених на неї завдань, функцій і повноважень. Системна судова реформа розуміється як комплекс поступових змін, що забезпечують перебудову всіх інститутів судової системи, є взаємопов'язаними з іншими реформами в соціально-економічному та суспільно-політичному житті держави, сприяють переходу суспільної системи від одного якісного стану до іншого, більш прогресивного, і здійснюються мирним шляхом [10, с. 274].

Заслужують на особливу увагу напрацювання О.З. Хотинської-Нор, згідно з якими судова реформа є складовою державної політики, що передбачає заплановані цілеспрямовані зміни (перетворення) в судовій системі держави, продукуються владою з метою вдосконалення її функціонування, зумовлюються необхідністю адаптації судової системи до змінних умов зовнішнього та внутрішнього середовища, реалізуються відповідно до обраної політичної стратегії та потребують належного ресурсного забезпечення. В ідеалі судова реформа має здійснюватися з дотриманням принципів мети, ціни, засобів, стабільності, альтернатив, відповідальності та правових гарантій, а також відповідати таким вимогам, як прогресивність, прогнозованість, цілеспрямованість, наукова обґрунтованість, гнучкість, мотивованість, змістовність, послідовність і незворотність. Окрім того, судова реформа повинна бути інформаційно забезпеченою, економічно доцільною, соціально виправданою та політично скоординованою [11, с. 52, 421].

За твердженням Р.А. Крусяна, теоретична характеристика реформування системи судоустрою як процесу розвитку судової влади в Україні має ґрунтуватися на концептах правової реформи і реформування, судової влади та системи судоустрою. Концепти реформи та реформування за своїм функціональним навантаженням співвідносяться як статика перетворень, спрямованих на поліпшення (явище), і динаміка цих змін (процес), за умови єдності їх сутності, змісту та мети. Реформування системи судоустрою є складовим динаміко-змістовним елементом судової реформи – реформуванням організації (устрою) судової влади. У розрізі теорії правової реформи зміст реформування системи судоустрою охоплює: мету – формування ефективної системи судоустрою як результату сталого розвитку судової влади; суб'єкта, який збігається з суб'єктом проведення правової реформи в державі та суспільстві, – органи державної влади із залученням громадськості; об'єкт – позитивне судове право, виокремлене в систему нормативно-правових актів, що регулюють формування та функціонування системи судів і забезпечують єдність системи судоустрою, а також її кадрове забезпечення [12, с. 8, 9, 16].

Деяко іншою вбачається позиція О.Х. Юлдашева та С.О. Юлдашева, які характеризують судову реформу в руслі системного підходу як процес трансформації судової гілки влади, що охоплює вихідний стан судової системи з притаманними їй проблемами, бажаний стан її оновлення, а також сам механізм переходу від одного до іншого. У такому розумінні судова реформа постає як комплекс заходів, спрямованих на переведення судочинства з фактичного стану до бажаного стану правосуддя, з урахуванням процесів глобалізації, становлення відкритого суспільства та цифровізації держави [13, с. 98, 101].

У свою чергу Ю.Г. Головка пов'язує реформування судової системи з її ширшим модернізаційним розвитком, у структурі якого воно посідає окреме місце. Якщо модернізаційний розвиток судової системи охоплює комплекс прогресивних соціально-економічних і культурно-політичних змін у сфері її функціонування, зумовлених процесами глобалізації, євроінтеграції, інформатизації суспільства та загального переформатування світового середовища, то реформування судової системи постає цілісною програмою дій, спрямованих на усунення її системних прогалин і перетворення механізмів державного управління нею. Результатом цього має стати якісне оновлення організації діяльності органів судової влади з урахуванням змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі держави [2, с. 3, 14].

Попри термінологічне розмаїття, яке простежується у фаховій літературі та охоплює такі словосполучення, як «судова реформа», «судово-правова реформа», «реформа судової влади», «реформа судової системи», «реформування системи судоустрою», в доктринальному визначенні мети відповідних перетворень усе ж простежується спільне телеологічне ядро. У найбільш загальному вигляді мета пов'язується з формуванням такої моделі судової влади й правосуддя, яка б відповідала засадам

верховенства права, забезпечувала реальну незалежність суду, ефективний захист прав і свобод людини, справедливий розгляд юридичних спорів і належне функціонування демократичної держави [14, с. 371]. У новітніших наукових позиціях така мета конкретизується через орієнтацію на становлення цілісної, самостійної та ефективної судової системи, здатної забезпечувати високу якість правосуддя, відповідати європейським стандартам судочинства та стимулювати громадян до цивілізованих форм розв'язання конфліктів [15, с. 240, 254].

Початок теоретичного розмежування понять «судова реформа» та «судово-правова реформа» пов'язаний із необхідністю подолання тієї поняттєво-категоріальної невизначеності, яка історично склалася внаслідок паралельного становлення нормативного й доктринального дискурсів у цій сфері. На початковому етапі реформування правосуддя в незалежній Україні відповідний процес концептуалізувався не як суто судова, а саме як судово-правова реформа. Такий підхід був зумовлений, з одного боку, загальною логікою пострадянських державно-правових перетворень, у межах яких інституційне оновлення тих чи інших органів мислилося в нерозривному зв'язку з переглядом правових засад їх організації та діяльності, а з іншого – особливою сутністю судової влади, яка найбільш безпосередньо пов'язана з правозастосуванням, правотлумаченням, а в окремих випадках і з правотворчістю [16, с. 762]. Саме тому в назві та змісті Концепції 1992 р. було закріплено конструкцію «судово-правова реформа», що охоплювала не лише перебудову судової системи та вдосконалення форм судочинства, а й широкий комплекс законодавчих, процесуальних та організаційно-правових змін у сфері правосуддя.

Однак уживання словосполучення «судово-правова реформа» не повинно затінювати ту обставину, що йдеться про явище, ширше за власне судову реформу. Якщо судова реформа у вузькому, спеціальному значенні спрямована передусім на інституційне, організаційне та функціональне оновлення судової влади, судової системи, судоустрою та механізмів здійснення правосуддя, то судово-правова реформа охоплює значно ширший комплекс перетворень, пов'язаних із нормативно-правовим забезпеченням функціонування судової влади, розвитком судоустрійного й процесуального законодавства, удосконаленням правозастосовних засад здійснення правосуддя, а також реформуванням суміжних інститутів, дотичних до реалізації права на судовий захист. До того ж, відмінність між ними полягає не лише в термінології, а передусім в об'єкті, змісті та механізмах здійснення: в першому випадку реформаторська дія концентрується головно на суді як елементі механізму держави, у другому – на ширшому судово-правовому просторі, в межах якого поєднуються інституційні, нормативні, процесуальні та правореалізаційні компоненти цього реформаторського процесу [17, с. 86].

Відтак судово-правова реформа має розглядатися не як периферійне доповнення до судової реформи, а як її самостійний правовий вектор, у межах якого інституційна модернізація судової влади поєднується з перетворенням правових засад функціонування правосуддя. Її зміст охоплює не лише вдосконалення судоустрою та організації діяльності судів, а й розвиток судоустрійного та процесуального законодавства, оновлення правил судового захисту, зміну підходів до доказування, судового контролю, перегляду судових рішень, а також реформування суміжних інститутів, що забезпечують здійснення правосуддя. У цьому сенсі судово-правова реформа виходить за межі власне інституційного реформування суду й включає той сегмент правової реальності, в якому право безпосередньо опосередковує функціонування судової влади. Судово-правова реформа постає як галузевий прояв правової реформи, зосереджений на сфері правосуддя, де право не лише закріплює модель судової влади, а й безпосередньо визначає способи її організації, межі юрисдикційної діяльності, процесуальні форми реалізації права на справедливий суд і механізми практичного втілення судового захисту.

Важливе значення для поглиблення такого підходу має концепція судового права, яка дає змогу побачити судово-правову реформу не як випадкове поєднання окремих перетворень у сфері судоустрою та судочинства, а як відносно цілісний правовий масив, об'єднаний спільним предметом регулювання. На думку С.В. Прилуцького, судове право може розглядатися, зокрема, як сукупність правових норм, що регулюють судоустрій і судочинство, а також як наукова концепція, в межах якої судоустрій, кримінальний і цивільний процес поєднуються в єдине ціле, зберігаючи власну специфіку [18, с. 707]. Близькою за змістом є точка зору, відповідно до якої судове право охоплює юридичні норми, що утверджують і забезпечують право людини на правосуддя, визначають статус органів судової влади, шляхи і форми її здійснення, а також регламентують порядок судового захисту як на національному, так і на міжнародному рівнях [19, с. 6, 32]. У такому ракурсі концепція судового права формує належне теоретичне підґрунтя для розуміння судово-правової реформи як галузевого виду правової реформи, зосередженого на нормативному, процесуальному й правозастосовному забезпеченні сфери правосуддя.

Звідси слідує, що судово-правова реформа посідає в загальній структурі правової реформи особливе, внутрішньо концентроване місце, оскільки репрезентує той її галузевий різновид, у межах якого правові перетворення безпосередньо спрямовуються на сферу правосуддя. Її специфіка полягає в тому, що вона поєднує нормативно-правове, судоустрійне, процесуальне та правозастосовне начала, охоплюючи як оновлення правових засад організації та функціонування судової влади, так і вдосконалення юридичних механізмів реалізації права на судовий захист. Судово-правова реформа не зводиться ані

до власне судової реформи як виду державної реформи, ані до фрагментарного оновлення окремих нормативно-правових актів у сфері правосуддя. У системі правової реформи вона виступає самостійним галузевим напрямом, через який забезпечуються цілісне нормативне упорядкування, концептуальне змістове наповнення й практична реалізація прогресивних перетворень у сфері судової влади та судочинства. Крім того, її значення виявляється в тому, що саме через цей вектор правова реформа входить у безпосередній зв'язок із реальним механізмом здійснення правосуддя, охоплюючи не лише суди, а й суміжні інститути, процесуальні форми та юридичні засоби, без яких право на справедливий суд не може набути повноцінного практичного втілення. У цьому сенсі судово-правова реформа є не периферійним, а одним із концептуально найбільш насичених сегментів правової реформи, в якому з особливою виразністю поєднуються ідеї правової держави, незалежного суду, процесуальної справедливості та ефективного судового захисту [20, с. 127].

З'ясування співвідношення правової та судової реформ потребує виходу за межі їх формального зіставлення та звернення до системно-кореляційного дослідження, що дає змогу виявити не лише відмінності цих реформаторських процесів за об'єктом, змістом і функціональним призначенням, а й форми їх внутрішнього взаємозв'язку. Такий підхід є методологічно виправданим, оскільки правова і судова реформи не існують ізольовано одна від одної: результати правової реформи знаходять практичне втілення у сфері правосуддя, тоді як судова реформа виявляє реальну дієвість, межі й суперечності правових змін. Саме тому їх співвідношення слід розглядати не в площині ототожнення чи механічного підпорядкування, а як складний функціональний зв'язок двох самостійних, але взаємозумовлених напрямів суспільних перетворень.

Правова реформа виконує щодо судової реформи насамперед нормативно-інструментальну функцію, оскільки в її межах формується, оновлюється та системно узгоджується той масив норм права, який визначає організацію судової влади, статус суддів, засади судоустрою, принципи судочинства, порядок перегляду судових рішень, межі судового контролю та інші юридичні механізми здійснення правосуддя. Без такого нормативного підґрунтя судова реформа неминуче зводилася б до суто організаційних або управлінських змін, позбавлених належної правової форми. Правова реформа не поглинає судову реформу, але створює для неї необхідний юридичний інструментарій, через який інституційне оновлення судової влади набуває легального характеру, визначеного змісту та практичної здійсненності [12, с. 9, 16].

Утім, співвідношення правової та судової реформ не є однобічним, оскільки судова реформа постає не лише об'єктом нормативного впливу з боку правової реформи, а й сферою практичного втілення її результатів у правосудді. У межах функціонування судової системи перевіряється життєздатність нових правових моделей, ефективність оновлених процесуальних механізмів і спроможність реформованого законодавства реально забезпечувати права людини та гарантувати справедливий суд. У цьому сенсі судова реформа виступає своєрідним практичним тестом правової реформи в її судово-правовому сегменті: те, що на нормативному рівні постає як правова новела, у сфері правосуддя або підтверджує свою дієвість, або виявляє власні межі, внутрішні суперечності та потребу в подальшому вдосконаленні. Таким чином, результати правової реформи набувають завершеного значення лише за умови їх реального втілення в організації та здійсненні правосуддя.

Одним із найбільш показових проявів такої функціональної взаємодії є судова правотворчість, яка не лише відображає результати правової реформи, а й забезпечує їх подальший розвиток під час здійснення правосуддя. Вона переводить співвідношення правової та судової реформ із площини практичної перевірки у вимір змістового наповнення права, надаючи нормативним новаціям конкретного юридичного змісту в реальних правовідносинах. Судова правотворчість постає особливим різновидом правотворчої діяльності, органічно пов'язаним із функціонуванням незалежної судової влади. Її сутність виявляється у здатності забезпечувати цілісність правового регулювання, долати прогалини й неузгодженості законодавства, конкретизувати норми права та формувати єдність судової практики. У цьому контексті вона виступає інструментом розвитку права, а також своєрідним компенсаторним механізмом, який нейтралізує обмеженість правового регулювання. У демократичних державах судова правотворчість утвердилася як ефективний засіб удосконалення права, що реалізується судами в межах їхньої юрисдикційної діяльності з належним рівнем професійної відповідальності.

Судова правотворчість, судова та правова реформи перебувають у відносинах функціональної взаємодії, що має динамічний і взаємозумовлений характер. Одним із проявів такої взаємодії є те, що становлення та розвиток судової правотворчості можуть розглядатися як завдання, напрям і результат судової реформи. Її утвердження безпосередньо пов'язане зі зміцненням інституційної спроможності судової влади та забезпеченням єдності судової практики. Водночас судова правотворчість виступає важливим чинником якісного оновлення права, оскільки сприяє переходу правової системи на новий рівень розвитку. Вона не протиставляється правосуддю, а органічно вбудовується в його зміст, будучи підпорядкованою його меті – справедливому вирішенню юридичних конфліктів на основі закону та принципів справедливості, свободи, рівності й гуманізму. У цьому контексті судова правотворчість забезпечує конкретизацію та практичне наповнення цих принципів, трансформуючи їх із загальних ідей у реальний

зміст правозастосовної діяльності. Судова правотворчість має розглядатися як один із суттєвих здобутків судової реформи, що відображає рівень розвитку правової системи та слугує інструментом її подальшого вдосконалення [20, с. 51].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Судова реформа посідає самостійне місце в системі державних трансформацій і є одним із ключових напрямів сучасного державотворення, спрямованим на інституційне, організаційне та функціональне оновлення судової влади й системи правосуддя. Правова та судова реформи перебувають у відносинах функціональної кореляції: правова реформа формує нормативні, легітимізаційні, гарантійні та інституційні передумови перетворення судової влади, тоді як судова реформа виступає сферою практичного втілення, перевірки й коригування правових змін у процесі здійснення правосуддя. Водночас цей зв'язок має взаємозумовлений характер. Судова реформа не лише реалізує результати правової реформи, а й впливає на її подальший розвиток, зокрема через формування правових позицій, забезпечення єдності судової практики та здійснення судової правотворчості. У цьому виявляється зворотна дія судової реформи на правову, коли практика правосуддя перетворюється на джерело подальших правових змін і важливий чинник розвитку права. Правова та судова реформи є функціонально пов'язаними, але не тотожними й не взаємозамінними, а ефективність судової реформи значною мірою залежить від системності, послідовності та синхронності здійснення правової реформи. За таких умов судова реформа постає не ізольованим вектором державних перетворень, а одним із визначальних індикаторів зрілості правової держави та ефективності її правової системи. Перспективи подальших наукових розвідок у цьому напрямі пов'язані з поглибленням системно-кореляційного аналізу взаємодії правової та судової реформ, зокрема в контексті розвитку судової правотворчості, трансформації механізму здійснення правосуддя та впливу реформаторських процесів на забезпечення права на справедливий суд.

Список використаних джерел:

1. Стефанчук М. М. Судова реформа в Україні: визначеність категоріального апарату. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Вип. 77. Ч. 2. С. 276–282. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.77.2.47>
2. Головка Ю. Г. Реформування судової системи як структурна складова модернізаційного розвитку України : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01. Київ, 2021. 20 с.
3. Куйбіда Р. О. Реформування правосуддя в Україні: стан і перспективи : монографія. Київ : Атіка, 2004. 288 с.
4. Сірий М. І. Судово-правова реформа в Україні. *Юридична енциклопедія* : в 6 т. Т. 5 : П–С / редкол. : Ю. С. Шемшученко (гол. редкол.) та ін. Київ : Укр. енцикл., 2003. С. 717.
5. Михненко А. М., Макаренко Е. М., Кравченко С. О. Управління якістю суспільних реформ : навч. посіб. Київ : НАДУ, 2009. 192 с.
6. Проблеми та перспективи української реформації : монографія / Г. В. Щокін та ін. / За заг. ред. М. Ф. Головатого, Г. В. Щокіна. Київ : МАУП, 2001. 248 с.
7. Сердюк В. О. Проблеми реалізації судово-правової реформи в Україні (1991–2004 рр.) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Ужгород, 2007. 192 с.
8. Дімітров Ю. Д. Правова держава в контексті законотворення, судової і адміністративної реформ : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 1997. 16 с.
9. Бігун В. С. Філософія правосуддя. Ідея та здійснення : монографія. Київ, 2011. 303 с.
10. Обрусна С. Ю. Адміністративно-правові засади судової реформи в Україні: теорія, історія, сучасність : монографія. Харків : ХНУВС, 2010. 304 с.
11. Хотинська-Нор О. З. Теорія і практика судової реформи в Україні : монографія. Київ : Правова єдність, 2016. 428 с.
12. Крусян Р. А. Реформування системи судоустрою України: досвід, сучасність, тенденції : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. Одеса, 2018. 24 с.
13. Сучасне державотворення: правова трансформація в умовах світових змін : монографія / Ю. Л. Бошицький та ін. / За заг. ред. проф. Ю. Л. Бошицького. Київ : Талком, 2020. 662 с.
14. Москвич Л. М. Ефективність судової системи: концептуальний аналіз : монографія. Харків : ФІНН, 2011. 384 с.
15. Бондар Г. Л. Судова реформа в Україні (2018 р.): проблеми та здобутки. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2018. № 2. С. 238–259. DOI: [10.26693/pard2018.02.238](https://doi.org/10.26693/pard2018.02.238)
16. Смородинський В. С. Судова влада. *Велика українська юридична енциклопедія* : у 20 т. Т. 3 : Загальна теорія права / редкол. : О. В. Петришин (голова) та ін. Харків : Право, 2017. С. 762–772.
17. Євграфова Є., Тептюк Є. Судовим реформам в Україні – науково-доктринальну основу. *Право України*. 2021. № 2. С. 75–87. DOI: [10.33498/loshi-2021-02-075](https://doi.org/10.33498/loshi-2021-02-075)

18. Прилуцький С. В. Судове право. *Юридична енциклопедія* : в 6 т. Т. 5 : П–С / редкол. : Ю. С. Шемшученко (гол. редкол.) та ін. Київ : Укр. енцикл., 2003. С. 707.
19. Бойко В. Ф., Євдокимов В. О., Юлдашев О. Х. Право людини на правосуддя (Судове право України) : навч. посіб. Київ : Варта ; МАУП, 2003. 256 с.
20. Грошевой Ю. М. Судова реформа і проект Конституції України. *Вісник Академії правових наук України*. 1993. № 1. С. 126–135.
21. Kryvytskyi Y. Judicial lawmaking and judicial reform: theoretical and practical aspects of relationship. *Law Journal of the National Academy of Internal Affairs*. 2024. Vol. 14. № 3. P. 43–54. DOI: <https://doi.org/10.56215/naia-chasopis/3.2024.43>

Дата першого надходження статті до видання: 18.04.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 11.05.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026